

ПРОБЛЕМА ТЮТЮНОПАЛІННЯ СЕРЕД СУЧАСНИХ ПІДЛІТКІВ

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

(м. Суми)

Зв'язок роботи з науковими програмами. Робота виконана згідно плану науково-дослідних робіт Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка кафедри спортивної медицини та валеології за темою «Фізіолого-гігієнічний супровід здоров'язберігаючої діяльності закладів освіти», № державної реєстрації 0113U004662.

Вступ. Аналіз динаміки захворюваності і поширеності хвороб за основними класами у 2008-2012 рр. засвідчив зростання показників у дітей 0-17 років за рахунок збільшення рівня захворюваності і поширеності хвороб органів дихання, ока та його додаткового апарату, вуха і соскоподібного відростка, вроджених вад розвитку, деформацій та хромосомних аномалій, хвороб системи кровообігу, новоутворень, травм, отруєнь та деяких інших наслідків дії зовнішніх чинників. До такої дії факторів зовнішнього середовища поряд з соціально-психологічними чинниками формування здоров'я такими як неповна і асоціальна сім'я, відсутність стійких захоплень та інтересів, психологічна схильність до алкоголізації, поширення наркозалежності, висока загальна агресивність, порушення родинних стосунків, конфлікти з однолітками, батьками та вчителями, експерти відокремлюють шкідливі звички [4].

Науковцями Н. С. Полькою, О. В. Бердник, О. В. Добрянською, Т. В. Станкевич, Л. В. Савон зазначено, що підлітковий вік є вирішальним з точки зору формування світогляду, життєвих цінностей, ставлення до шкідливих звичок, зокрема до тютюнопаління. В результаті дослідження в рамках Глобальної системи контролю над тютюнопалінням ними встановлено, що рівень поширеності тютюнопаління серед учнів 7-9 класів загальноосвітніх навчальних закладів України становить 16,6%. Встановлено негативні тенденції у поширеності тютюнопаління серед підлітків, а саме: кожна третя дитина починає палити у віці до 10 років; 3,7% юних курців мають певні ознаки тютюнової залежності (переважно хлопці); окрім цигарок, поступово набувають популярності інші види тютюнової продукції (до 7,2%); половина підлітків-некурців готові запалити наступного року (переважно дівчата – 61,4%) [3].

Звертаючи увагу на вікові розбіжності щодо оцінки частоти тютюнопаління, Я. В. Сухенко зазначає, що молодші школярі вважають, що переважна більшість учнів ніколи не палить – 68,7%, тоді як, серед

молодших підлітків частка позитивних відповідей складає 60,0%, у старших підлітків – 28,3% і юнаків – 14,3% [2].

Однак, дані динаміки зміни поширеності тютюнопаління за період 2005-2011 років О. В. Добрянською, Н. С. Польки, О. В. Бердник, О. М. Юрчук за ключовими індикаторами (доступ до тютюну, пасивне паління, вплив реклами/антиреклами, ставлення до припинення паління) характеризуються позитивними тенденціями при збереженні негативних трендів у динаміці показників, що досліджувались, пов'язані зі зниженням ролі школи у профілактиці шкідливих звичок [1].

Актуальність дослідження поширеності шкідливих звичок серед дітей і підлітків підтверджується розробкою Державної служби молоді та спорту України на початку 2011 р. проекту Концепції Загальнодержавної цільової соціальної програми «Формування здорового способу життя молоді України» на 2013–2017 роки та Концепції Загальнодержавної програми «Здоров'я – 2020: український вимір», які передбачають розробку та впровадження новітніх технологій мінімізації факторів ризику захворювань та створення сприятливого для здоров'я середовища на основі даних наукових досліджень (Розпорядження КМУ від 31 жовтня 2011 р. № 1164-р.).

Мета дослідження – оцінити поширеність тютюнопаління серед підлітків 11 – 16 років.

Об'єкт і методи дослідження. Об'єкт дослідження – поширеність тютюнопаління серед підлітків 11 – 16 років.

Обстежено 375 учнів 11 – 16 років трьох загальноосвітніх навчальних закладах м. Суми за спеціально розробленим «Опитувальником мотивації до здорового способу життя» у конфіденційних умовах. Анкета включала питання, що стосувались виявленню факту тютюнопаління серед учнів та факторів профілактики шкідливих звичок серед школярів. Отримані дані підлягали математичній та статистичній обробці за допомогою прикладної програми «Statistica 6,0».

Результати досліджень та їх обговорення. На думку 94,9±1,1% підлітків паління є шкідливим для організму. При цьому у 70,7±2,3% підлітків встановлена спроба палити, хоча б одну-дві затяжки. 29,3±2,3% підлітків не пробували палити. При цьому вік першої спроби палити припадає на 7,7±0,3 років,

що є несприятливою прогностичною ознакою, з одного боку, з точки зору формування здоров'я дітей, а з іншого – підвищення частоти паління осіб працездатного віку на майбутнє.

Після першої спроби 73,3±2,3% підлітків кинули палити. Однак, 26,7±2,3% підлітків продовжили палити тому, що їм подобається ефект від паління. На жаль, спонукають до тютюнопаління підлітків їх друзі (3,2±0,9%). Серед опитаних підлітків тільки 20,4±2,1% підлітків будуть палити при пропозиції друзів, тоді як 79,2±2,1% відмовляться при такій пропозиції, що вимагає у профілактичну роботу з тютюнопаління включити заходи з підвищення рівня валеологічної освіченості дітей щодо здорового способу життя та цінності здоров'я.

Також, серед підлітків є частка, для яких важливим є не виділятися з групи однолітків, а саме не бути «білою вороною» (1,8±0,7%). У 2,7±0,8% випадків підлітки обирають паління для полегшення спілкування з однолітками. Приклад дорослих, як привід палити важливим є для 1,1±0,5% підлітків. Особливою приводу для того, щоб продовжити палити необхідно для 6,6±1,3% підлітків.

На думку підлітків у класі палять лише декотрі (46,4±2,6%), тоді як 17,1±1,9% опитаних свідчать, що в класі палить половина учнів, 16,5±1,9% школярів вказали, що серед однокласників палить більшість. Питома вага групи дітей, які вважають, що в класі ніхто не палить складає 20±2,1%.

Для підліткового віку провідною потребою є спілкування з однолітками, однак 67,2±2,4% підлітків вважають, що друзів у курців-хлопців не більше ніж у інших однолітків та у 50,1±2,6% вони стають менш привабливими. Подібна думка зареєстрована і по відношенню до курців-дівчат. Вони через паління не мають більше друзів (50,4±2,6%) і стають менш привабливими (69,6±2,4%).

Низький рівень валеологічної освіченості у підлітків підтверджується фактом їх віри у вплив тютюнопаління на вагу тіла, а саме її зниження (55,7±2,6%) чи підвищення (9,1±1,5%). Лише 35,2±2,5% підлітків зазначають відсутність впливу тютюнопаління на вагу тіла.

Розподіл відповідей при з'ясуванні ролі вживання цигарок для почуття комфорту на масових заходах з однолітками (свята, вечірки, громадські заходи) свідчить про перевагу думки щодо відсутності допомоги тютюну у цьому у 44,3±2,6% підлітків. При цьому, 35,7±2,5% підлітків свідчать, що саме паління цигарок заважає почуватися комфортно у групі однолітків, однак 20±2,1% підліткам паління допомагає цьому почуттю.

Серед підлітків, що палять, 58,4±2,5% палять іноді з періодом у 30 днів, що свідчить про відсутність стійкої звички палити у їх більшості. Інші 33,3±1,8% курців у своїй більшості випалюють від 2 до 5 цигарок на день. Одну цигарку на день випалює 10,3±1,04% підлітків, від 5 до 10 цигарок – 25,3±2,2% підлітків. Менше однієї цигарки випалюють 19,5±2,1% підлітків, що можливо пов'язано з груповим випалюванням 1 цигарки «по колу» і дозволяє віднести цих

підлітків до групи з відсутністю стійкої звички палити. Більше 11 цигарок на день випалює 11,4±1,6% підлітків.

Підтверджує дані відсутності звички палити у підлітків 56,3±5,1% відповідей: «я ніколи зранку перш за все не палив і не хотів палити цигарку», тоді як, 43,8±5,1% курців зазначають сильний потяг до паління з ранку і випалювання цигарки перш за всі справи.

Привертає увагу якість оточення курцями підлітків, а саме: батьки, родичі, близькі друзі та вчителі. Зокрема у родині не палять 47,5±2,6% при наявності 52,5±2,6% курців. З них у 60,7±3,2% випадків палить батько, у 22,1±2,7% – брат або сестра та у 17,2±2,4% – мати. Частка курців серед близьких друзів оточує підлітків у 75,1±2,8% випадків, вчителів-курців – у 49,3±3,7% випадків. Таким чином, виявлені дані підвищують ризик підлітків щодо пасивного паління, що підтверджується високою часткою тверджень підлітків про паління в їх присутності (81,6±4,7%).

Аналіз факту доступу дітей до тютюну дозволив встановити, що 57,3±5,04% курців купують цигарки в магазині та вуличного продавця, 20,8±4,1% курців позичають цигарки в однолітків, 10,4±3,1% курців дають гроші на придбання цигарок іншим людям, 4,2±2,04% курців позичають цигарки, 4,2±2,04% підлітків беруть у курців старших за віком, 3,1±1,8% купують цигарки у торговому автоматі.

Витрати на придбання цигарок у дітей перебувають в межах від 2 до 30 гривень при 14,6±0,5 гривень кишенькових грошей на добу. При цьому кошти на власні потреби підлітки у 75,2±3,9% отримують у батьків та родичів, 8,8±2,3% підлітків заробляють гроші самостійно, 7,2±2,6% підлітків отримують кошти з інших джерел і 8,5±2,3% опитаних підлітків на мають власних коштів.

Дослідження доступності цигарок дозволили встановити що 67,1±2,8% підлітків зазначають достатню легкість купівлі цигарок у магазині і тільки 32,9±2,8% підлітків при купівлі цигарок відчувають складності.

Негативний вплив реклами тютюнопаління підтверджують 84±3,2% підлітків. 58,9±2,8% підлітків вважають, що ціни на тютюнові вироби слід підвищити та забороняти їх продаж неповнолітнім (82,9±2,1%). Також 93,6±1,9% підлітків знають про заборону вживання тютюну у громадських місцях, що є індикатором свідомого ставлення до проблеми тютюнопаління.

Аналіз стану боротьби з тютюнопалінням у школах та в родині свідчить про їх регулярне проведення. Так, у 77,6±2,4% підлітків у родині обговорюють питання шкідливості паління. Поза родиною підлітки отримують інформацію про негативний вплив тютюнопаління від медичних працівників (19,2±3,9%), друзів (25,3±4,4%) та з декількох джерел одночасно (55,6±4,9%). Заходи щодо профілактики тютюнопаління у школі підтверджують 78,9±2,1% опитаних підлітків.

Висновки.

1. Поширеність тютюнопаління серед підлітків складає 26,7±2,3%, що є несприятливою прогно-

стичною ознакою з точки зору формування здоров'я дітей та підвищення частоти паління осіб працездатного віку [3].

2. Встановлено негативні тенденції у поширеності тютюнопаління полягають у наступному: рання спроба тютюнопаління – $7,7 \pm 0,3$ років; висока питома вага підлітків, що пробували палити ($70,7 \pm 2,3\%$); $43,8 \pm 5,1\%$ курців мають ознаки тютюнової залежності; $41,6\%$ курців палять щодня від 1 до 20 цигарок.

3. Неприятливим для профілактики тютюнопаління є оточення підлітків і юнаків: у родині палять $52,5 \pm 2,6\%$, серед друзів – $75,1 \pm 2,8\%$, серед вчителів – $49,3 \pm 3,7\%$. $81,6 \pm 4,6\%$ підлітків потерпають від пасивного паління.

4. Встановлена висока доступність цигарок. $67,1 \pm 2,8\%$ підлітків відзначають, що цигарки можна придбати у магазинах при наявності до 30 гривень на день.

5. Профілактичні заходи щодо тютюнопаління у родині, школах потребують удосконалення з точки зору формування світогляду, цінності здоров'я, навичок здоров'язберігаючої поведінки та пошуку нових інноваційних технологій зниження ролі шкідливих звичок у житті підростаючого покоління.

Перспективи подальших досліджень полягають у дослідженні статевих та вікових особливостей поширення тютюнопаління у загальноосвітніх навчальних закладах.

Література

1. Динаміка поширеності тютюнопаління серед підлітків (за результатами Глобального опитування підлітків 2005 і 2011 років) / О. В. Добрянська, Н. С. Полька, О. В. Бердник [та ін.] // Гігієна населених місць. – 2012. – № 59. – С. 262–266.
2. Моніторинг вживання психоактивних речовин учнівською молоддю загальноосвітніх навчальних закладів Полтавської області: [Аналітичний звіт] / Я. В. Сухенко. – Полтава: ПОІППО, 2011. – 29 с.
3. Поширеність тютюнопаління серед підлітків України (за результатами глобального опитування підлітків 2011 р.) / Н. М. Полька, О. В. Бердник, О. В. Добрянська [та ін.] // Довкілля і здоров'я. – 2013. – № 3. – С. 57–61.
4. Щорічна доповідь про стан здоров'я населення, санітарно-епідемічну ситуацію та результати діяльності системи охорони здоров'я України. 2012 рік / за ред. Р. В. Богатирьової. – К., 2013. – 464 с.

УДК 613.84

ПРОБЛЕМА ТЮТЮНОПАЛІННЯ СЕРЕД СУЧАСНИХ ПІДЛІТКІВ

Латіна Г. О., Заїкіна Г. Л., Завадська М. М.

Резюме. З метою оцінки поширеності тютюнопаління серед підлітків проведено анонімне опитування 375 підлітків 11-16 років шкіл м. Суми за спеціально розробленим опитувальником. В результаті дослідження встановлено, що поширеність тютюнопаління складає $26,7 \pm 2,3\%$, що є несприятливою прогностичною ознакою з точки зору формування здоров'я дітей та підвищення частоти паління осіб працездатного віку. Негативні тенденції у поширеності тютюнопаління полягають у наступному: ранній спробі тютюнопаління – $7,7 \pm 0,3$ років; високій питомій вазі підлітків що пробували палити ($70,7 \pm 2,3\%$); $43,8 \pm 5,1\%$ курців мають ознаки тютюнової залежності; $41,6\%$ курців палять щодня від 1 до 20 цигарок. Неприятливим для профілактики тютюнопаління є оточення підлітків і юнаків: у родині палять $52,5 \pm 2,6\%$, серед друзів – $75,1 \pm 2,8\%$, серед вчителів – $49,3 \pm 3,7\%$. $81,6 \pm 4,6\%$ підлітків потерпають від пасивного паління. Встановлена висока доступність цигарок. У $67,1 \pm 2,8\%$ цигарки можна придбати у магазинах при наявності до 30 гривень на день. Профілактичні заходи щодо тютюнопаління у родині, школах потребують удосконалення.

Ключові слова: підлітки, тютюнопаління, профілактика шкідливих звичок.

УДК 613.84

ПРОБЛЕМА КУРЕНИЯ СРЕДИ СОВРЕМЕННЫХ ПОДРОСТКОВ

Латіна А. А., Заїкіна А. Л., Завадская М. Н.

Резюме. С целью оценки распространенности курения среди подростков проведен анонимный опрос 375 подростков 11-16 лет школ г. Сумы за специально разработанным опросником. В результате исследования установлено, что распространенность курения составляет $26,7 \pm 2,3\%$, что является неблагоприятным прогностическим признаком с точки зрения формирования здоровья детей и повышения частоты курения лиц работоспособного возраста. Негативные тенденции в распространенности курения заключаются в следующем: ранней попытке курения – $7,7 \pm 0,3$ лет; высокому удельному весу подростков, которые пробовали курить ($70,7 \pm 2,3\%$); $43,8 \pm 5,1\%$ курильщиков имеют признаки табачной зависимости; $41,6\%$ курильщиков курят ежедневно от 1 до 20 сигарет. Неблагоприятным для профилактики курения является окружение подростков: в семье курят $52,5 \pm 2,6\%$, среди друзей – $75,1 \pm 2,8\%$, среди учителей – $49,3 \pm 3,7\%$. $81,6 \pm 4,6\%$ подростков страдают от пассивного курения. Установленная высокая доступность сигарет. В $67,1 \pm 2,8\%$ случаев сигареты можно приобрести в магазинах при наличии до 30 гривен на день. Профилактические мероприятия относительно курения в семье, школах требуют усовершенствования.

Ключевые слова: подростки, курение, профилактика вредных привычек.

UDC 613. 84

Problem of Smoking among Modern Teenagers

Latina A. A., Zaikina A. L., Zavadskaya M. N.

Abstract. The analysis of dynamics of morbidity and prevalence of illnesses after basic classes in 2008-2012 witnessed the height of indexes for children 0-17 due to the increase of level of morbidity and prevalence of illnesses of organs of breathing, eye and his additional vehicle, ear, innate teratosiss, deformations and chromosomal anomalies, illnesses of the system of circulation of blood, new formations, traumas, poisoning and some other results from the action of external factors. To the factors of such action of environment next to the socially-psychological factors of forming of health such as incomplete and asocial family, absence of proof fascinations and interests, psychological propensity to alcoholizing, distribution of narcodependence, high general aggressiveness, violation of domestic relations, conflicts with coevals, parents and teachers, experts take harmful habits.

Scientists mark that teens are decision from the point of view of forming of world view, vital values, attitude toward harmful habits, in particular to smoking. As a result of research within the framework of the Global checking system it is set above smoking, that the level of prevalence of smoking among students 7-9 classes of general educational establishments of Ukraine make 16,6%. Negative tendencies are set in prevalence of smoking among teenagers, namely: every third child begins to smoke under age 10; 3,7% of young smokers have certain signs of tobacco dependence (mainly guys); except cigarettes, other types of tobacco products (to 7,2%) acquire vogue gradually; half of teenagers, that does not smoke, ready to light next year (mainly girls – 61,4%).

In literary sources mark the age – related divergences in relation to the estimation of frequency of smoking: junior schoolchildren consider, whatever swingeing majority of students never smoke – 68,7%, while, among junior teenagers part of positive answers of makes 60,0%, for senior teenagers – 28,3% and youth – 14,3%.

With the purpose of estimation of prevalence of smoking among teenagers the anonymous questioning is conducted 375 teenagers 11-16 of schools Sumy after the specially worked out questionnaire. It is set as a result of research, that prevalence of smoking makes 26,7±2,3%, by the that is an unfavorable prognosis of sign from the point of view of forming of health of children and increase of frequency of smoking of persons of capable of working age. Negative tendencies in prevalence of smoking consist in the following: to the early attempt of smoking – 7,7±0,3; to high specific gravity of teenagers that tried to smoke (70,7±2,3%); 43,8±5,1% smokers are had signs of tobacco dependence; 41,6% smokers are smoked every day by from 1 to 20 cigarettes. Unfavorable for the prophylaxis of smoking are surroundings of teenagers: 52,5±2,6% smoke in family, among friends – 75,1±2,8%, among teachers – 49,3±3,7%. 81,6±4,6% teenagers suffer from the passive smoking. Set high availability of cigarettes. In 67,1±2,8% of cases of cigarette it is possible to purchase in shops at presence of to 30 hryvnias on a day. Prophylactic measures in relation to smoking in family, schools require an improvement.

Work of is produced in obedience to the plan of research works of the of Sumy of state pedagogical university of the name of A. S. Makarenka of departments of sporting medicine and valeology after a theme «Physiology hygienical accompaniment of of health of maintenance of activity of establishments of education» (number of state registration 0113U004662).

Key words: teenagers, smoking, prophylaxis of harmful habits.

Рецензент – проф. Похилько В. І.

Стаття надійшла 18. 04. 2014 р.